

باغسازی در «ارشادالزراعه»

گنجینه‌ای زیرغبار روزگار

چکیده | یکی از مهم‌ترین منابع جهت شناخت باغ و باغسازی دوران اسلامی ایران، کتاب «ارشادالزراعه» ابونصر هروی است که در ۹۲۱ ه.ق، چند سال پس از سقوط تیموریان، به نگارش درمی‌آید. این کتاب منبع ارزشمندی جهت آشنایی با مباحث گوناگون باغبانی و باغسازی محسوب می‌شود و در هشت بخش با عنوان «روضه»، به توصیف مهم‌ترین ضرورت‌های باغسازی می‌پردازد. هدف این مقاله پاسخ‌گویی به این سؤال است که مهم‌ترین مؤلفه‌های سازنده یک باغ در این دوران چه بوده است؟ و نویسنده ارشادالزراعه چه ارکان و اصولی را برای باغسازی و باغ‌آرایی که جزء جدایی‌ناپذیری از کشاورزی و زراعت بودند معرفی می‌کند؟ تحلیل و تفسیر روضه‌های این کتاب، نشان از پیچیدگی مقوله باغسازی دارند. سه امر گیاه، آب و عمارت، که هر یک قواعد خاص خود را می‌طلبند، در پیوند با شش اصل زراعت و دهقنت، علم سیاق، منطق کاشت، احوال سال دانستن، هندسه کرت‌ها و هم‌نشینی و هم‌جواری گیاهان، چارچوب‌های سازنده یک باغ ایرانی را تشکیل می‌دهند. با بازخوانی این کتاب می‌توان در بررسی و تاریخ‌نگاری باغ‌های ایرانی نگاه و تفسیری مجدد داشت.

واژگان کلیدی | ارشادالزراعه، ابونصر هروی، باغ، باغسازی.

غلامرضا جمال‌الدین
کارشناس ارشد
مطالعات معماری ایران،
دانشگاه هنر اصفهان.

miladjamaleddin@gmail.com

تصویر ۱: بابر شاه در حال نظارت بر اجرای باغ در جنوب کوه سفید در نیک‌نهار، مأخذ: Bābur-nāma, Victoria and Albert museum

Pic 1: Babur is supervising the works in a garden at the south of the White Mountain at Niknahr. Source: Bābur-nāma, Victoria and Albert museum, London IM1913-276

تصویر
Pic1

گیاهان و چگونگی تقسیم کرت‌ها با توجه به نوع گیاه و فصول سال، نحوه انتخاب زمین و توجه به مقوله زمان و درنهایت معرفی گونه و رنگ بندی گل‌های کرت‌ها در ساختار یک چهارباغ، از مهم‌ترین نکاتی است که هروی به ذکر آن‌ها می‌پردازد. تلاش این مقاله بررسی موارد پرداخته شده در این کتاب است تا با معرفی مهم‌ترین ارکان و اصول یک باغسازی، زمینه شناخت بهتری از باغ‌های ایرانی در پیش روی پژوهشگران بگذارد.

فواید باغ و باغسازی (زراعت و دهقنت)
از نگاه هروی زراعت نیکوترین «صنعت» و «حرفتی» است که هیچ چیزی نمی‌تواند به اندازه آن سبب خیر

بخشی را جهت نحوه دعا خواندن برای افزایش و برکت به محصولات و دفع آفات، به خود اختصاص می‌دهد. روضه سوم تا هفتم به شیوه کاشت انواع درختان و گیاهان می‌پردازد. گونه‌های کاشت در این روضه‌ها عبارت‌اند از: کاشت غلات و حبوبات، کاشت تاک و انواع انگور، کاشت میوه و سبزی‌ها، کاشت درخت و گل با پیوند و قلمه زنی و در آخر، پیوند درختان و نحوه چیدن میوه‌ها. هروی در آخرین روضه به شرح ساخت چهارباغ می‌پردازد. در کنار معرفی انواع کاشت، هروی از کم و کیف مواردی که بر باغسازی اثر می‌گذارد سخن می‌گوید. ضرورت باغسازی و زراعت، دانش و معرفت باغسازی با عنوان «علم سیاق»، منطق کاشت انواع گیاهان و درختان، نوع آب‌رسانی به

مقدمه | کتاب ارشاد الزراعه در سال ۹۲۱ ه. ق توسط «قاسم بن یوسف ابونصر هروی» که ساکن شهر هرات بود به رشته تحریر درمی‌آید. شبی در عالم خواب، خواجه عبدالله انصاری بروی ظاهر می‌شود و او را «اشارت به امری می‌کند» که سبب خشنودی باری تعالی شود. وی با استخاره از کتاب قرآن، به آیه‌ای جهت «محسنات زراعت» برمی‌خورد و از این رو نوشتن کتابی در امر زراعت را بر خود واجب می‌کند (هروی، ۱۳۴۶: ۸). کتاب مشتمل بر هشت روضه است. روضه اول به کیفیت زمین و شیوه انتخاب آن می‌پردازد. روضه دوم شامل احوال سال دانستن و زمان مناسب برای کاشت، مطابق با رصد ستارگان و نجوم و آب‌وهوا است. این روضه همچنین

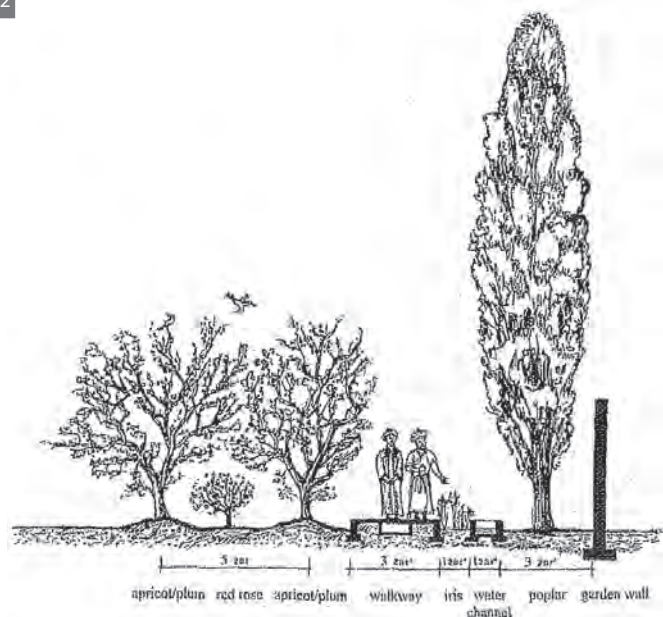
تصویر ۴: برش عرضی از ترانسپندی و چمنکاری در یک سوی جوی آب، بر اساس ارشادالزراعه (ترسیم از: ویکتور موسکالیوک).

مأخذ: Subtelny, 1997

Pic 4: Cross-sectional representation of raised terraces (chaman) on one side of the main water channel, based on the Ershad al-zera'e (drawing: Wiktor Moskaliuk). Source: Subtelny, 1997.

تصویر ۲: برش عرضی از جوی آب و مسیر پیرامونی باغ و ردیفهای درختان زردآلو، بر اساس ارشادالزراعه (ترسیم از: ویکتور موسکالیوک). مأخذ: Subtelny, 1997

Pic 2: Cross-sectional representation of perimeter water channel and walkway with mounded rows of apricot trees, based on the Ershad al-zera'e (drawing: Wiktor Moskaliuk). Source: Subtelny, 1997.

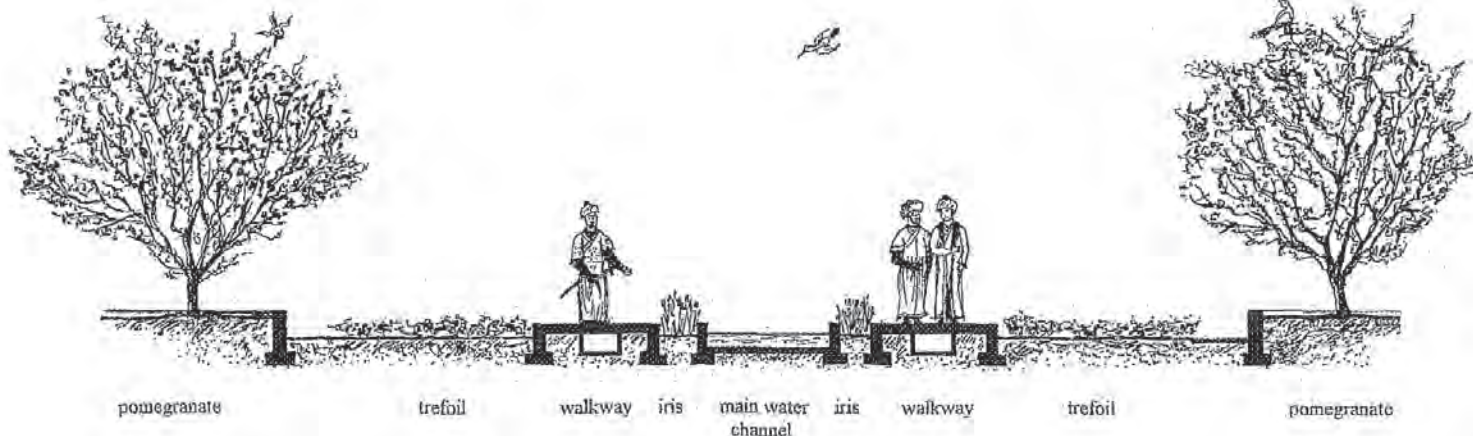
شریف که مزین است به نکات و دقایق لطیف، حضرت امیرالمؤمنین و امام المتقین، اسدالله الغالب و مطلوب کل طالب علی بن ابی طالب علیه الصلوات و السلام است، مشغول بوده و جمع ابواب آن را کمابینگی دانسته، به عمل درآورد. اکنون باز وقت آن است که در مهمی از امور سیاق مدخل نماید» (هروی، ۱۳۴۶: ۸). واژه سیاق در اینجا به معنا و مفهوم طرح و اجرای باغ و معرفت به امور وابسته به آن چون باغبانی و کشاورزی و میرآبی بازمی‌گردد. این واژه در هند و در باغسازی زمان بابر هم به کار برده شده است. بنابراین این واژه معنای فنی و تخصصی از امور باغ را در این دوره زمانی به همراه خود دارد (سابتلنی، ۱۳۸۷: ۲۳). بابر در کتاب خویش در مورد ساخت باغ در هند می‌نویسد: «بدین سان در این هند نازیبا و بی‌سیاق باغ‌هایی پدید آمد که به صورتی متقارن و طبق طراحی‌ها و سیاق‌ها ساخته شده است» (بابر،

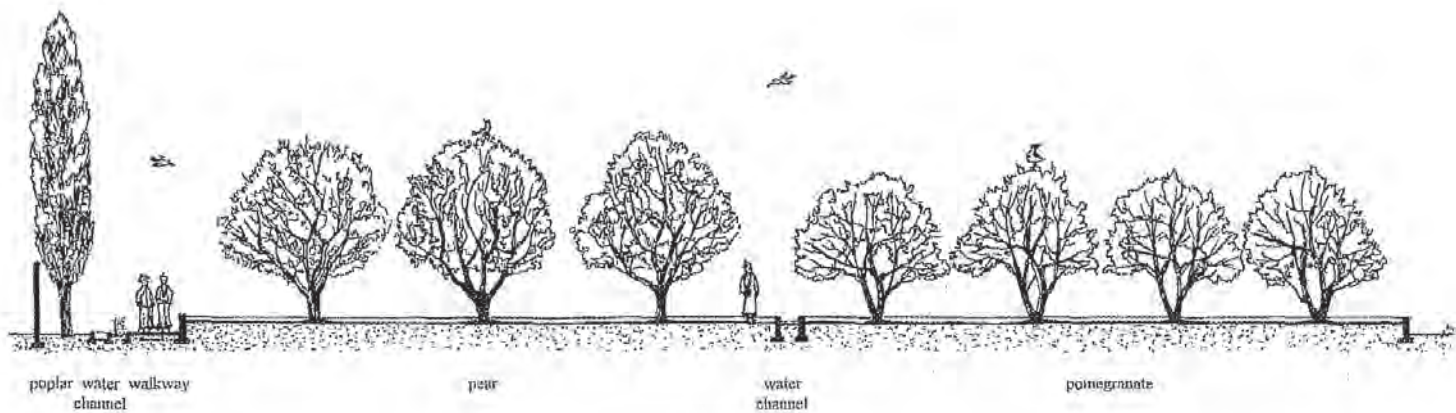
در کتاب بکار می‌رود، اشاره به شخصی دارد که نه تنها به مقوله باغداری و باغبانی آشنا است، بلکه اصول زراعت و کشاورزی و قلمه زنی و کاشت را به خوبی فرا گرفته است و در این زمینه‌ها تبحر دارد. از این رو در تعریف هروی، هم باغ و هم باغبان (Subtelny, 2002: 21) چندین بعد معنایی را در برمی‌گیرند که در دوران خودش از حساسیت این امر و مقوله خبر می‌دهد.

علم سیاق

هروی در ابتدای کتاب خود می‌نویسد: «قاسم بن یوسف ابونصری از تفرقه روزگار جفاکار و جفای مردم بی‌وفای ستمکار که پیوسته نفاق و حسد، شیوه و پیشه ایشان است، کنج عزلتی و گوشه مجنتی اتفاق بود، در دل چنان می‌گشت و در خاطر چنان می‌گذشت که مدتی به عنایت ملک خلاق به تحصیل علم سیاق، که مخترع این علم

برای آفریدگان شود و باغسازی از هر عمل ساخت و ساز دیگر برتر است (هروی، ۱۳۴۶: ۱۲). آنچه به عنوان برترین حکمت و خرد برای پادشاهان لحاظ می‌شود و آن چیزی که بقای مملکت را نگه می‌دارد آبادانی است و این امر میسر نمی‌شود جز به «زراعت و باغبانی». حتی برترین اعمال صوفیانه برای افراد صوفی، نه زهد و گوشه نشینی در خانقاه، که زراعت و ساخت بستان معرفی می‌شود. هروی چهار چیز را سبب بقای عالم معرفی می‌کند: دهقنت، صنعت اصحاب، سیاست و سلاطین و علما. اما بقای سه گروه از این چهار طایفه در بقای زراعت یا همان دهقنت است (همان: ۱۱، ۲۰، ۲۳، ۲۵) (تصویر ۱). عمل زراعت و دهقنت که هم به کشاورزی و هم به باغسازی اشاره دارد در جای جای کتاب و به ویژه مقدمه آن نشان از پیوند محکم، بین جنبه اقتصادی و جنبه زیباشناسی ساخت یک باغ دارد. حتی عنوان باغبان که

تصویر
Pic4

هروی از کم و کیف مواردی که بر باغسازی اثر می‌گذارد سخن می‌گوید : ضرورت باغسازی و زراعت، دانش و معرفت باغسازی با عنوان «علم سیاق»، منطق کاشت انواع گیاهان و درختان، نوع آبرسانی به گیاهان و چگونگی تقسیم کرت‌ها با توجه به نوع گیاه و فصول سال، نحوه انتخاب زمین و توجه به مقوله زمان و درنهایت معرفی گونه و رنگ‌بندی گل‌های کرت‌ها در ساختاریک چهارباغ.

باغ با رنگ‌بندی گیاهان از نکات مهم در امر باغبانی محسوب می‌شود (تصویر ۷). گونه سوم که ترکیبی از دو گونه بالا را در خود دارد، گیاهان دارویی هستند که هم مصرف خوراکی و هم گاهی منظر خوب برای باغ دارند (همان : ۲۱۶، ۲۱۹). گونه چهارم را می‌توان به گیاهان و درختانی اختصاص داد که جهت پیوند نهال و قلمه زنی و یا سایه‌دهی به سایر گیاهان مورد استفاده قرار می‌گرفتند. گونه پنجم، به گیاهان و درختانی تعلق دارد که جهت تقویت زمین و یا گیاهان دیگر کاشته می‌شدند. ششمین گونه به کاشت گیاهانی اختصاص دارد که در امور صنعتی چون کاغذسازی (همان : ۲۱۵) مورد استفاده قرار می‌گرفتند. کاشت گیاهانی برای ایجاد بو در باغ، گونه هفتم را تشکیل می‌دهد. دو گونه آخر شامل گیاهان و درختانی می‌شوند که برای دفع مضرات و برکت‌دهی به باغ و همچنین در شرایطی خاص، برای کار ساخت وساز و ترکیب با مصالحی چون خشت کاشته می‌شدند.

احوال سال دانستن

این عمل آن چنان اهمیت داشت که هروی فصلی جداگانه را به آن اختصاص می‌دهد. هروی اشاره می‌کند که : «احوال اجسام سلفی را با اوضاع اجرام علوی نوع ارتباط است و کلیات احکام آن را سال به سال بر سبیل اجمال و ساعت به ساعت به طریق حکمت تعیین نیک و بد نموده‌اند» (همان : ۵۹). بسته به ماه یا فصلی که قرار است باغ در آن ساخته شود، جهت‌بندی و کاشت گیاهان و شرایط توزیع آب آن متفاوت است. این عمل بر محصول دهی و دفع مضرات و آفات بسیار تأثیر داشته و انجام آن از امور خردمندانه دانسته می‌شد. هروی می‌نویسد : «جهت امر دهقنت چون متقدمان عظاما و حکما که انوار علوم ایشان از مشکوه وحی انبیا علی نبینا

۱۳۵۸: ۲۱۰-۲۱۱). با این توضیح و با توجه به مطالب هروی در طول کتاب، باید به این نکته اشاره کرد که علم سیاق، چندین جنبه چون طراحی باغ، باغ‌آرایی و زینت آن، کشاورزی و میرآبی را دربر می‌گرفته و هر یک از این اجزاء، چند جزء فرعی‌تر را شامل می‌شدند که در بسیاری اصول با یکدیگر همپوشانی‌هایی داشتند (نمودار ۱). مثلاً تقسیم آب یا میرآبی در مقوله باغ‌آرایی و کشاورزی مشترک بود و یا کاشت گیاه هم در مقوله کلی طراحی باغ، از جنبه زیباشناختی و هم در امر زراعت محصولات دامی و انسانی، از جنبه کشاورزی باید در نظر گرفته می‌شد (تصاویر ۲، ۳ و ۴).

منطق کاشت گونه گیاهان

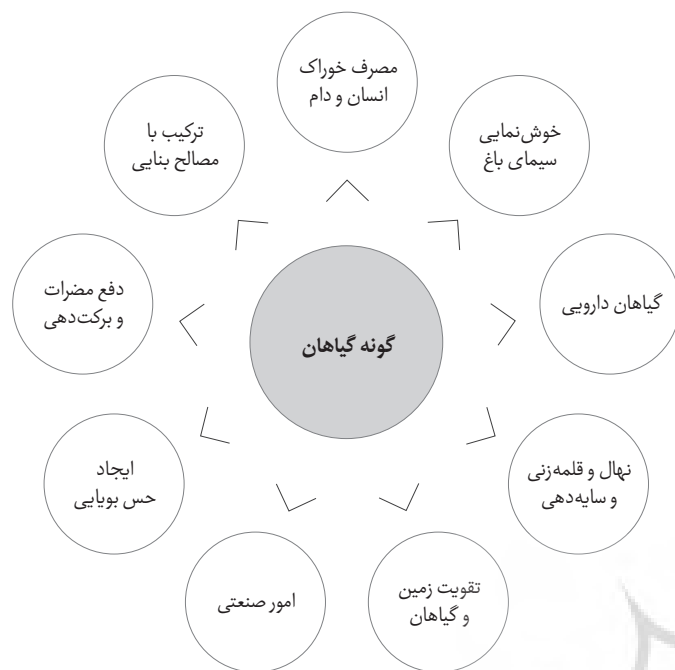
گونه‌های گیاهانی که هروی در کتاب خود جهت کاشت معرفی می‌کند، صرفاً محدود به ناحیه هرات نمی‌شود و بسیاری از این گونه‌ها در مناطق دیگر هم رایج بوده است. در باب تنوع، تفاوت و شباهت نوع کاشت انواع درختان و گیاهان، هروی می‌نویسد : «درختان بعضی به بعضی مانندند نه در بزرگی و نه مانند یکدیگر در طعم، میوه بعضی به غایت ترش است و برخی شیرین و بعضی ترش و شیرین، بنگرید هر درختی چون بیرون می‌آورد میوه خود را، به غایت خورد و بی‌مزه و بنگرید در رسیدگی و پختگی او چگونه شکل و مزه و نفع و لذتی او را پدید آید» (هروی، ۱۳۴۶: ۹). با این توصیف، تنوع گونه‌ها و کاشت گیاهان و درختان در کتاب هروی را می‌توان به سه قسم تقسیم کرد (نمودار ۲). گونه اول که بیشترین حجم کتاب را در بر می‌گیرد، گیاهان و درختانی هستند که برای مصرف خوراکی انسان و دام کاشته می‌شوند. گونه دوم گیاهانی هستند که برای خوش‌رنگی منظر باغ مورد استفاده قرار می‌گیرند (همان : ۲۱۲، ۲۱۶). منظرسازی

تصویر ۳ : برش عرضی از جوی آب و مسیر اصلی یا حاشیه چمنکاری شده، بر اساس ارشاد‌الزراعه (ترسیم از : ویکتور موسکالیوک). مأخذ : Subtelny, 1997.

Pic 3: Cross-sectional representation of main water channel flanked by walkways and lawns of trefoil, based on the Ershad al-zera'e (drawing: Wiktor Moskaliuk). Source: Subtelny, 1997.

نمودار ۲: گونه‌های کاشت گیاهان و درختان در باغ، بر اساس ارشادالزراعه. مأخذ: نگارنده.

Diagram 2: Types of plants and trees in a garden according to Ershād al-Zerā'a. Source: author.

نمودار ۱: ارکان و اصول علم سیاق، بر اساس ارشادالزراعه. مأخذ: نگارنده.

Diagram 1: Principles of Siyaq (design knowledge) according to Ershād al-Zerā'a. Source: author.

ارکان علم سیاق			
میرآبی	کشاورزی و زراعت	باغ‌آرایی	طراحی باغ
تقسیم آب که عبارت از توجه به میزان آب مورد نیاز گیاهان و درختان و همچنین اندازه جوی‌های یک باغ برای نهرکشی و ساخت استخر یا حوض	قلمزنی و پیوند نهال و گیاهان زراعت محصولات دامی و انسانی	آشنایی با خاصیت رنگ‌ها و بویایی گیاهان و تفاوت‌ها و اشتراکات آنها در زمان شکوفه‌دهی و حجم و اندازه گلبرگ‌ها و ... این جنبه بیشتر به زینت و تزئین باغ اشاره دارد.	ساخت و برپایی عمارت و کوشک در باغ کاشت گیاه و درختان بر اساس نظام هندسی تقسیم و توزیع آب

نمودار ۳: ویژگی گل‌ها در هم‌نشینی با یکدیگر در یک باغ، بر اساس ارشادالزراعه. مأخذ: نگارنده.

Diagram 3: Properties of flowers in a garden according to Ershād al-Zerā'a. Source: author.

میزان نورخوری	میزان آبخوری	جنس گل‌ها	بوایی
شکل و اندازه	شکوفه‌دهی	تعداد گلبرگ	خوش‌رنگی

هم‌نشینی گیاهان جهت رنگ‌بندی منظر باغ

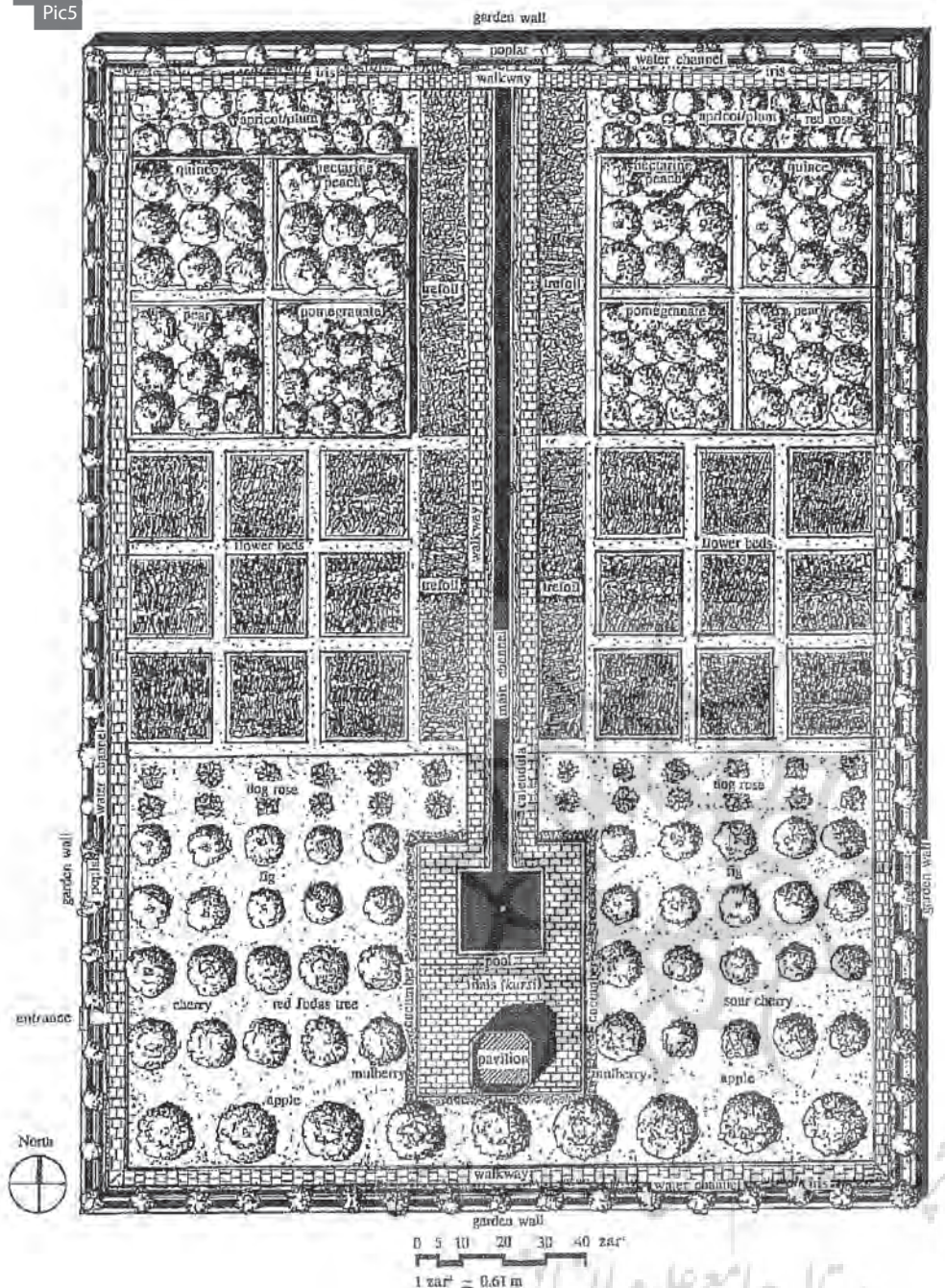
روضه هشتم ارشادالزراعه منبع و نمونه خوبی برای دانستن چگونگی ترکیب رنگ‌بندی گیاهان در باغ محسوب می‌شود. شیوه کاشت گیاهان در باغچه‌ها برای ساخت یک چهارباغ که هروی به توصیف آن می‌پردازد تصویری منظرپردازانه از رنگ‌سازی را برای باغ ارائه می‌دهد (هروی، ۱۳۴۶: ۲۸۱ و سابلتنی، ۱۳۸۷: ۲۰). اما ترکیب گل‌ها در این باغچه‌ها صرفاً برای رنگ‌دهی به طبیعت باغ نبود و ایجاد بوی خوش و گاه استفاده از خواص دارویی این گیاهان هم مدنظر بوده است (نمودار ۳). در چهارباغی که هروی به شرح آن می‌پردازد، نه باغچه در طرفین چپ و راست یک جوی مرکزی مورد استفاده قرار می‌گیرند

یا لزوم دوری و نزدیکی آن‌ها به آب، به طریقی بر هندسه و ابعاد کرت‌ها تأثیر می‌گذاشتند. اگر قرار است انجیر در باغ کاشته شود باید در سایه دیوار و یا عمارت قرار گیرد و یا اگر سیب در باغ کاشته می‌شود بیشترین میزان نور را لازم دارد و باید در معرض تابش آفتاب قرار گیرد. ابعاد جوی و میزان آب‌دهی برای هر گیاه می‌توانست بر کرت‌بندی هم اثر بگذارد (Subtelny, 1997: 117). اگر زمین سفت یا نرم و یا از جنس دیگری بود باید در تعیین ابعاد باغچه‌های باغ، راه‌حل خاص آن زمین را بکار گرفت؛ یا عمل پیوند و یا قلمه‌زنی، شرایط خاص خود و فاصله‌گذاری مناسب را لازم داشت. در واقع با توجه به هر آنچه در باغ به‌کار گرفته می‌شود، از آب و گیاه و عمارت، نوع باغچه و کرت‌بندی متفاوت بود.

و علیهم‌الصلوات و السلام مقتبس بوده و از متأخران توفیق یافتگان و یثفکرون فی خلق السموات و الارض آگاهی یافته‌اند که احوال اجسام سلفی را با اوضاع اجرام علوی نوع ارتباط است [...] پس ساعت اختیار نمودن را در جمیع امور خصوصاً در باب زراعت از لوازم باید دانست که نزد ارباب فلاح و اصحاب دهقنت بصحت پیوسته» (همان: ۶۰).

هندسه‌بندی کرت‌های باغ

شیوه کاشت گیاهان، ابعاد درختان و گیاهان، میزان آب‌دهی به گیاهان، نورگیری، کیفیت زمین و فصول و احوال سال، از مهم‌ترین موارد تأثیرگذار بر هندسه باغ و کرت‌بندی آن است. نیاز بیشتر یا کمتر گیاهان به سایه و

تصویر ۵: بازسازی طرح کلی باغ تیموری بر اساس روضه هشتم ارشادالزراعه (ترسیم از: ویکتور موسکالیوک).
مأخذ: Subtelny, 1997

Pic 5: Reconstruction of the entire layout of the Timurid garden, based on chapter 8 of the Ershād al-Zerā'a (drawing: Wiktor Moskaliuk).
Source: Subtelny, 1997.

نتیجه‌گیری | نتیجه مباحث بالا نشان می‌دهد که مؤلفه‌های سازنده یک باغ هم جنبه زیبایی و لذت، و هم جنبه کشاورزی و اقتصاد زراعی آن را به همراه داشته‌اند. ساخت باغ امری تک‌بعدی و اجزاء و فعالیت در آن صرفاً محدود به یک عملکرد نبوده و سازنده آن هم به تبع، فردی آشنا به امور گوناگونی از قبیل کاشت گیاه و تقسیم آب تا طراحی عمارت باغ بوده است. تصویری که هروی از باغ ایرانی ارائه می‌دهد، نشان از مجموعه‌ای معمارانه با داشتن ریزبینانه‌ترین اندیشه و طرح در پس هر جزء آن است. بی‌گمان رجوع به کتاب ارشادالزراعه، می‌تواند نگاه و تعریف یگانه‌ای را از امر باغ بدهد. نکات دقیق و نغزی که ابونصر هروی در کتاب خود پیش روی خوانندگانش قرار می‌دهد، راهگشایی خوب برای شناخت و فهم باغسازی اسلامی ایرانی است.

فهرست منابع

- ابونصر هروی، قاسم بن یوسف. (۱۳۴۶). ارشاد الزراعه. به اهتمام محمد مشیری. تهران: دانشگاه تهران.
- او اسابتلی، ماریا. (۱۳۸۷). باغ ایرانی واقعیت و خیال. ترجمه داود طبایی. فصلنامه گلستان هنر. شماره ۱۲.
- بابر، ظهیرالدین محمد. (۱۳۵۸). بابرنامه. انتشارات دهلی.
- عالمی، مهوش. (۱۳۹۰). نمادپردازی در باغ ایرانی. مجله منظر. شماره ۱۷.

(تصاویر ۵ و ۶). تنوع در این باغچه‌ها بسیار قابل توجه است. باغچه اول از ترکیب گل‌هایی با رنگ کبود، سفید و زرد یا سرخ تشکیل می‌شود. در باغچه سوم گل‌هایی به رنگ زرد یا سرخ یا نارنجی با گل‌هایی دیگر به رنگ سفید و یا کبود ترکیب می‌شوند. حتی در این باغچه‌ها، نوع برگ‌دهی و حجم گلبرگ‌ها در نظر گرفته می‌شود. گل‌ها با توجه به تعداد گلبرگ‌شان چون پنج، شش و یا دوازده برگ و با اندازه‌های مختلف کنار هم کاشته می‌شوند. گل‌ها در باغچه چهارم، هم رنگ خوش و هم بوی خوب را به همراه دارند. در تمامی باغچه‌ها زمان برگ‌دهی و بذردهی و حجم آب و نورگیری که برای هر یک از گیاهان لازم است، کاملاً رعایت می‌شود و گونه‌هایی را از جنس مشابه به کار می‌برند (Subtelny, 1997: 116).

تصویر ۷
Pic7

تصویر ۶: «چهارباغ» بر اساس
رساله ارشاد الزراعه،
مأخذ: عالمی، ۱۳۹۰.

Pic 6: "Chaharbagh" according
to Ershād al-Zerā'a.
Source: Alemi, 2002.

تصویر ۶
Pic6

تصویر ۷: مینیاتور «باغ وفا» متعلق
به دوره تیموری.
مأخذ: Bābur-nāma, Victoria
and Albert museum

Pic 7: "Bagh Vafa" (Garden of
Loyalty) Mughal Miniature.
Source: Bābur-nāma, Victoria
and Albert museum.

Gardening in “Ershād al-Zerā’a”

A Trove Forgotten Under the Dust of Time

Gholamreza Jamaledin
M.A. in Architectural Studies, Art University of Isfahan, Iran.
miladjamaledin@gmail.com

Abstract | One of important resources for recognizing Iranian Islamic garden and gardening is the book of Abu Nasr Heravi, *Ershād al-Zerā’a*. The author, Qasim-Ibn Yusuf Abu Nasr, lived in the city of Herat and the book is related to the late period of Timurid (about 921/1515). This book is a valuable resource in the subject of agriculture and gardenin. The purpose of gardening and agriculture, planting methods of Plants and Trees, classification of plants, land quality, the right time for different tasks in gardening are described in the book. The book includes eight chapters called “rawza” (garden), which cover the following range of topics: first chapter discusses the quality of the different types of land. The second chapter is about the best times for planting according to

astrology, and prayers to be recited at the time of planting. Chapter three to seven include planting style for large plants and trees, and the last chapter speaks about the “Chaharbagh” layout in garden design. Referring to this book is helpful in understanding the definition of Iranian garden and gardening. According to Heravi, gardening and garden design is a contextual knowledge, and needs expertise in a variety of fields like planting, water distribution, land survey, and technical and aesthetical design. This paper introduces the most important cases mentioned in *Ershād al-Zerā’a*.

Keywords | *Ershād al-Zerā’a*, Abunasr Heravi, Garden, Gardening.

Reference list

- Alemi, M. (2012). Symbolism in Persian Garden. *Manzar Journal*. N° 17.
- Subtelny, M. E. (1997). Agriculture and the Timurid *Chaharbagh*: the Evidence from a Medieval Persian Agricultural Manual, in: Attilio Petruccilio (ed.). *Gardens in the Time of the great Muslim Empires: Theory and Design*. Leyden-New York-Cologne. Brill.
- Subtelny, M. E. (2002). Le Jardin Persan : pragmatism et imaginaire. *Le monde est un jardin, aspects de l'histoire culturelle de l'Iran medieval*. Paris. Association Pour L'Avancement Des Etudes Iraniennes.
- Haravi Qasim-Ibn Yusuf Abu Nasr. (1977). *Ershād al-Zerā’a*. Mohammad Mushiri. Tehran: university of Tehran.
- Bābur, Zahir al-Din Mohammad. (1979). *Bābur-nāma*. New Delhi.